

ب) نگاهی کوتاه به تمدن جدید

اروپا شاهد سه تمدن بوده است: تمدن اول مربوط به قبل از میلاد حضرت مسیح علیه السلام که در قرن‌های ششم تا چهارم قبل از میلاد، در اوج خود بود. تمدن دوم، در قرن چهارم میلادی با گسترش مسیحیت در اروپا و آغاز حاکمیت کلیسا بر زندگی سیاسی و اجتماعی مردم، آغاز شد و تا قرن‌های پانزدهم و شانزدهم ادامه یافت. تمدن سوم با افول قدرت کلیسا در همین قرن‌ها شروع شد و هم‌چنان ادامه دارد.

در درس قبل گزارش کوتاهی از تمدن اسلامی داده شد و با مراجعه به معیارهایی که از قرآن و سیره آموخته بودیم، به ارزیابی این تمدن و کشف علت‌های پیشرفت و افول آن پرداختیم. در این درس، مروری بر تمدن جدید داریم تا ببینیم این تمدن تا چه میزان با معیارهای الهی مطابقت دارد و آیا می‌تواند بستر و فضای مناسبی برای حرکت تکاملی انسان باشد یا نه؟

اکنون اروپا قرن بیستم میلادی را پشت سر گذاشته و وارد قرن بیست و یکم شده است. حدود چهار قرن از تمدن جدید می‌گذرد و بسیاری از پیامدهای مثبت و منفی آن پدیدار شده است؛ می‌توان آنها را برشمرد و درباره آنها داوری کرد. شاید حدود چهار قرن پیش، برای معماران تمدن جدید پیش‌بینی این پیامدها سخت و مشکل بود. ما مسلمانان، مانند سایر امت‌ها و ملت‌ها، با این تمدن ارتباط مستقیم داریم؛ هم تحت تأثیر آن قرار می‌گیریم و هم می‌توانیم بر آن تأثیر بگذاریم. هر قدر که توانمندی، هوشیاری و کرامت نفس ما بیشتر باشد، قدرت تأثیرگذاری ما افزایش می‌یابد. داوری درباره این تمدن، نه تنها حق ما، که مسئولیت ماست. برای داوری صحیح و منصفانه، ضروری است ابتدا نگرش غالب و عمومی سازندگان این تمدن و بنیادهای فکری آنان را بشناسیم و سپس به گسترده‌ترین حوزه‌های این تمدن نظر کنیم و پیامدهای آن را مورد نقد و بررسی قرار دهیم.

در پرداختن به بنیادی‌ترین موضوعات، دیدگاه تمدن جدید به جهان، انسان و دین را

مرور می‌کنیم.^۱

۱- آن چه در این جا به عنوان نگاه تمدن جدید به جهان، انسان و دین می‌آید، نگاه غالب و حاکم است. در همین دوران متفکرین بزرگی

در غرب و سایر نقاط جهان بوده‌اند که نسبت به این تمدن نگاه انتقادی داشته و کتاب‌های فراوانی هم در این باره نوشته‌اند.

جهان، در این دیدگاه، بیشتر منحصر به همین جهان مادی است. مراتب غیب عالم یا انکار می‌شود و یا اگر انکار نشود، ارتباطی با جهان طبیعت ندارد. گویی خداوند این جهان را آفریده و مانند یک ساعت آن را برای همیشه تنظیم کرده و به خود واگذار نموده است. خداوند از جهان طبیعت غایب است و هیچ نظارت و دخالتی در آن ندارد.

انسان نیز در این دیدگاه، یک موجود زنده طبیعی، مانند دیگر موجودات زنده شناخته شده، ولی پیچیده‌تر است، با یکسری نیازهای طبیعی و مادی. از بُعد معنوی و فطرت الهی او، که او را مسجود فرشتگان و مقرب پروردگار می‌سازد، خبری نیست. او حق دارد این نیازهای طبیعی و مادی را در هر حدی که بخواهد تأمین کند. آزادی و حق هر کس در برآوردن نیازهای طبیعی و تمایلات مادی را فقط آزادی و حق دیگران محدود می‌کند و خواست انسان محور همه چیز است و هیچ کس، حتی خداوند، محدودکننده او نیست.

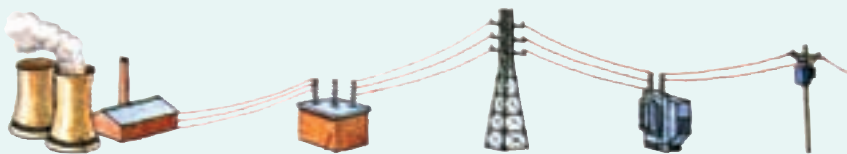
دین در نگاه غالب، یک امر شخصی است و فقط بخش کوچکی از زندگی هر فرد را که مربوط به عبادت و راز و نیاز با خداست، دربر می‌گیرد و دارای کمترین ارتباط با زندگی اجتماعی و سیاسی انسان‌ها است. برخی دین را فقط دارویی برای درمان بیماری‌های روحی عصر جدید و وسیله‌ای برای آرامش می‌پندارند. برخی نیز هیچ جنبه مثبتی در دین ندیده و آن را در کنار اموری مانند جادو و خرافه قرار داده و علت عقب‌ماندگی جوامع تلقی می‌کنند.

نتایج و پیامدها

در محدوده این‌گونه افکار و اندیشه‌ها عناصر تمدن جدید شکل گرفت و شیوه نوینی از زندگی پدید آورد. این اندیشه‌ها و افکار در همه عناصر این تمدن و حوزه‌های مختلفش حضور دارد و خود را نشان می‌دهد. در این جا به برخی از این حوزه‌ها می‌پردازیم و نتایج و پیامدهای تمدن جدید را دنبال می‌کنیم.

الف) علم و شاخه‌های آن:

تولید علم در قرون اخیر، جهشی فوق‌العاده داشته است؛ به طوری که دوران جدید را می‌توان دوران علم نامید. کشف صنعت چاپ، کشف الکتریسیته، ساخت ماشین، ساخت وسایل ارتباطی مانند: تلفن، رادیو، تلویزیون و ماهواره، راه‌اندازی شبکه‌های اینترنت، کشف ویروس و واکسن و معالجه بیماری‌های واگیردار، پیشرفت در مهندسی پزشکی و ساخت ابزارهای پیشرفته برای جراحی‌های پیچیده، ساخت اتومبیل، هواپیما و قطار، فرستادن سفینه‌های فضایی به آسمان

و تحقیق دربارهٔ کرات آسمانی، نظریات و کشفیات جدید در فیزیک، شیمی و سایر علوم تجربی و توانایی استخراج منابع طبیعی مانند نفت، زندگی در جهان امروز را متحول کرده است. از حدود قرن هیجدهم میلادی به علت همین پیشرفت‌های گسترده در علم، این احساس پدید آمد که علم تجربی تنها رمز موفقیت و سعادت ملت‌هاست و جامعه‌ای که این راه را پیماید، کلید خوشبختی را به دست آورده است. پیشرفت علم و ساخت ابزارهای صنعتی پیامدهایی به دنبال داشته که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱ — توانایی تصرف در طبیعت: کشف قوانین طبیعی و ساختن ابزارهای دقیق و کارآمد، سبب شده است که آدمی بتواند در طبیعت تصرف کند و تغییراتی را در آن به وجود آورد. نفت را از اعماق زمین بیرون آورد، معادن را استخراج کند، کوه‌ها را برای ساختن تونل بشکافد، گیاهان را دست‌کاری ژنتیک کند، با سدهای بزرگ آب‌ها را مهار نماید و قدرت و توانایی خود را به رخ طبیعت بکشد.

البته حرص و طمع برخی از انسان‌ها و استفادهٔ نابجا از این قدرت، آثار تخریبی فراوانی بر روی کرهٔ زمین برجای گذاشته است و سبب شده که نظم طبیعی آن به هم بخورد، منابع معدنی، که نتیجهٔ میلیون‌ها سال فعالیت موجودات بوده، رو به پایان گذارد، محیط دریاها و اقیانوس‌ها آلوده گردد، تعادل ترکیبی گازهای جو به هم بخورد، بسیاری از جنگل‌ها از بین برود، مواد بسیار خطرناک و زیان‌آور ساخته شود و بالاخره بیماری‌های جدیدی شایع گردد و ده‌ها مسئلهٔ جدید برای انسان‌ها پدید آید.

۲ — تولید انبوه کالا و مصرف‌گرایی شدید: از زمانی که ماشین‌آلات صنعتی ساخته شد و در خدمت تولید کالا درآمد، تولید انبوه آغاز شد. این تولید فراوان، گرچه در ابتدا نیازهای طبیعی مردم را رفع می‌کرد، اما در بسیاری از موارد بیش از نیاز طبیعی بازار بود. به همین جهت کارخانه‌داران با استفاده از جاذبهٔ تبلیغات، نیازهای کاذب در مردم به وجود آوردند تا آنان را به تنوع‌طلبی بکشانند و مصرف‌گرایی را به گونه‌ای سرسام‌آور افزایش دهند تا خودشان

به سود بیشتری برسند. تولید انبوه، بهره‌برداری از منابع طبیعی را به سرعت افزایش داد و به تخریب ساختار طبیعی محیط زیست انجامید و سبب شد که در سراسر دنیا زباله‌های زیاد تولید شود و محیط‌زیست به شدت آسیب ببیند. البته آسیب اصلی مربوط به دل‌مشغولی دائمی مردم به کالاهای متنوع و گوناگونی می‌شود که همه روزه وارد بازار می‌گردد و ذهن و فکر آنها را به خود مشغول می‌کند و در نتیجه، انسان را از اساسی‌ترین نیازهای خود، یعنی پرورش و تکامل بُعد معنوی و متعالی خویش، غافل می‌سازد.

امروزه اندیشمندان دلسوز در غرب و شرق جهان نگران آینده انسان و خطرهای تهدیدکننده وی هستند و به بررسی این سؤال‌ها می‌پردازند که آیا این تنوع سرسام‌آور پاسخی به نیازهای واقعی مردم است یا تأمین‌کننده خواست سرمایه‌داران بزرگ و صاحبان صنایع برای کسب درآمد بیشتر؟ آیا این شتاب سریع در مصرف کردن منابع طبیعی نشانه خودخواهی انسان امروز و بی‌توجهی به نسل‌هایی که در سال‌های متمادی آینده حق زندگی کردن بر روی زمین را دارند، نیست؟ سؤال مهم دیگر این است که آیا این‌گونه توجه به علم تجربی، آرامش و آسایش انسان امروز را در پی داشته است یا فقط به رفاه عده‌ای معدود از مردم دنیا کمک کرده و اکثریت انسان‌ها را هم‌چنان در فقر و نیازمندی نگه داشته است؟

(ب) نظام حکومتی و سیاسی:

پس از گذر کشورهای اروپایی از قرون وسطی و شکل‌گیری دوره جدید، توجه گسترده‌ای به حقوق، قانون، ساختار حکومت و دولت پدید آمد که عموماً عکس‌العملی در برابر حاکمیت نامطلوب کلیسا در قرون وسطی بود. آگاهی به قانون و حقوق که ابتدا با ترجمه آثار اسلامی اتفاق افتاد، فوایدی برای تمدن جدید داشت. مردم با حقوق خود در مقابل دولت‌ها و در رابطه با یکدیگر آشنا شدند و به تأسیس قانون برای آن پرداختند و برای صیانت از آنها سازمان‌هایی تأسیس کردند. حق کارگر، حق کودک، حق تعلیم و تربیت، حق داشتن شغل، حقوق متقابل زن و مرد و حق مردم در مقابل دولت به رسمیت شناخته شد. اما به علت نگاهی که در تمدن جدید به انسان، دین و حکومت شد، نظام‌های سیاسی و قوانین و مقررات فقط دغدغه این را داشتند که انسان‌ها بتوانند به‌طور مسالمت‌آمیز در کنار یکدیگر زندگی کنند تا در رهگذر آن هر انسانی بتواند آن‌طور که می‌خواهد نیازهای طبیعی و خواسته‌های نفسانی خود را برآورده سازد. مطابق این دیدگاه، هیچ قانون الهی وجود ندارد که انسان‌ها را در شیوه زندگی هدایت کند و برای آنان جهت تعیین نماید. این اندیشه که «لیبرالیسم» نام دارد، زیربنای بیشتر نظام‌های

سیاسی و قوانین اجتماعی جوامع کنونی غرب است. حق تعیین سرنوشت و دخالت مردم در امور خود، دیگر گام مثبتی بود که در عصر جدید برداشته شد و برخی حکومت‌های استبدادی و موروثی را از صحنه خارج کرد؛ اما چون در سایه «لیبرالیسم» متولد شد، به ابزاری برای ارضای تمایلات مادی قدرتمندان و سرمایه‌داران تبدیل گردید که عملاً حاکمیت ملت‌ها را در دست داشتند. بدین ترتیب، قدرت و توان دولت‌های جدید غربی از یک طرف و پیشرفت‌های علمی و ابزارهای صنعتی از طرف دیگر، در خدمت تأمین منافع سرمایه‌داران و قدرتمندان قرار گرفت و پیامدهای زیر را به دنبال آورد.

۱- افزایش فاصله میان انسان‌های فقیر و غنی در جهان: شکل‌گیری نظام‌های

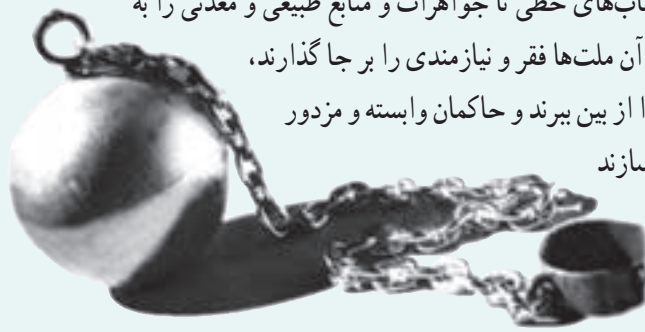
سیاسی جدید، بر پایه قدرت سرمایه‌داران و نفع‌طلبی فزاینده آنان از یک سو، و امکان تولید انبوه کالا به وسیله ماشین‌های صنعتی از سوی دیگر، به تدریج تولیدکنندگان کوچک را از رده خارج کرد. صاحبان سرمایه و صنعت، منابع طبیعی اکثر نقاط جهان را به بهایی بسیار اندک خریدند و یا با قدرت نظامی خود تاراج کردند، و کالاهای خود را با قیمت‌هایی بسیار سنگین به مردم همان سرزمین‌ها فروختند. بدین ترتیب، بخش کوچکی از جهان، روز به روز غنی‌تر شد و بخش اعظم جهان در فقر و تنگدستی فرو رفت.

برای مثال: در سال ۲۰۰۵ میلادی نیمی از تمام ثروت دنیا در مالکیت ۳۰۰ خانواده بوده و نیم دیگر آن در مالکیت بقیه مردم، آن هم به صورت بسیار نابرابر.

در چند سال اخیر و تا سال ۲۰۰۵، کشورهای غنی (که فقط چند کشور محدود هستند) ۱۱۰۰ میلیارد دلار وام به کشورهای فقیر داده‌اند و با تبلیغات فراوان اعلام کرده‌اند که این وام‌ها را برای توسعه کشورهای فقیر پرداخت کرده‌اند. در حالی که در طول این سال‌ها، ۱۸۰۰ میلیارد دلار بابت سود بانکی وام‌های خود باز پس گرفته‌اند، با این وجود، تا همین سال، کشورهای فقیر ۲۰۰۰ میلیارد دلار دیگر به کشورهای غنی بدهکار بوده‌اند.

۲- ظهور پدیده استعمار: تولید انبوه کالا و نیاز به بازارهای کشورهای دیگر، احتیاج به منابع طبیعی آن کشورها و نیز روحیه توسعه‌طلبی و فزون‌خواهی سبب شد که سرمایه‌داران و قدرتمندان غربی، کشورهای دیگر را، به خصوص در آسیا و آفریقا هدف قرار دهند و به بهانه استعمار (یعنی آباد کردن) بسیاری از این کشورها را تصرف کنند و ذخایر با ارزش و گران‌قیمت آنها، از آثار باستانی و کتاب‌های خطی تا جواهرات و منابع طبیعی و معدنی را به کشور خود ببرند و برای آن ملت‌ها فقر و نیازمندی را بر جا گذارند، فرهنگ مستقل ملت‌ها را از بین ببرند و حاکمان وابسته و مزدور خود را بر مردم مسلط سازند

و آنها را به صورت بازاری جهت مصرف کالای خود درآورند.

فرائس فانون، متفکر آفریقایی، درباره دوره استعمار می‌گوید: وقتی اروپایی‌ها برای نخستین بار به آفریقا آمدند، آنان انجیل داشتند و ما زمین، اما پس از مدتی دیدیم که آنان زمین دارند و ما انجیل!

دوره استعمار که دوره غارت علنی ثروت ملت‌ها بود و تا اواخر قرن بیستم ادامه داشت، یکی از سیاه‌ترین دوران‌های زندگی انسان روی کره زمین بوده است. در ابتدای همین دوره میلیون‌ها آفریقایی از این قاره ربوده شدند و به مالکیت اروپائیان و آمریکایی‌ها درآمدند و به عنوان برده در مزرعه‌ها، کارخانه‌ها و معادن به کارهای طاقت‌فرسا وادار شدند. دادگاه‌های آنان قوانین سختی برای برده‌ها داشتند و برای کوچک‌ترین خطا، به شدت آنان را مجازات می‌کردند^۱. بردگان برای رهایی خود مبارزه کردند و کشته‌های فراوان دادند تا این که بالاخره

۱- نویسنده سیاه‌پوست آمریکایی معاصر، آلکسی هیل، در رمان معروف خود به نام «ریشه‌ها» تاریخچه و نحوه زندگی بردگان در آمریکا را به خوبی حکایت کرده است.

در قرن نوزدهم ظاهراً قانون برده‌داری لغو شد.

با بیداری ملت‌ها، مبارزه با استعمارگران نیز از اواخر قرن نوزدهم آغاز شد و نهضت‌های ضد استعماری به تدریج سراسر آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین را فراگرفت. این مبارزات، که گاه چندین دهه به طول می‌انجامید، قربانیان زیادی داشت. مثلاً کشور الجزایر که تمام جمعیت آن به هیجده میلیون نفر می‌رسید، برای بیرون راندن فرانسه از کشور خود، یک میلیون نفر قربانی داد.

بالاخره، دولت‌های غربی ناچار شدند به ظاهر از کشورهای استعمار شده بیرون بروند و نظامیان خود را خارج کنند. اما شیوه‌ای دیگر را برای تسلط بر این کشورها در پیش گرفتند که «استعمار نو» نام گرفت. در این شیوه جدید، با استفاده از قدرت نظامی، جاسوسی، تبلیغاتی و فرهنگی، افراد وابسته به خود را در کشورها به قدرت می‌رساندند و به صورت‌های گوناگون از آنها حمایت می‌کردند. آن افراد وابسته نیز اهداف سیاسی و اقتصادی آن قدرت‌ها را در کشور خود به اجرا در می‌آوردند. این نوع از استعمار هم اکنون در بسیاری از کشورها ادامه دارد.

برخی محققان بر این باورند ثروتی که در دوره استعمار از کشورهای استعمارزده به کشورهای استعمارگر منتقل شد، آن قدر زیاد بود که پایه‌های اصلی قدرت اقتصادی اروپائیان را به وجود آورد.

۳- جهان نظامی شده و محصور در تسلیحات : امروزه،

مردم جهان محصور در سلاح‌هایی هستند که می‌تواند چندین بار تمام امکانات موجود روی کره زمین را نابود کند. هم‌اینک که شما در حال مطالعه این صفحه‌اید، ناوهای جنگی در اغلب نقاط حساس دنیا حضور دارند و آماده جنگ افروزیند. کلاهک‌های هسته‌ای بیشتر مجتمع‌های انسانی را نشانه‌گیری کرده است. انبارهای اسلحه، انباشته از پیچیده‌ترین سلاح‌های کشتار جمعی است. سلاح‌های شیمیایی و میکروبی که به کمک دانش جدید ساخته شده، در مدت اندکی قادر است تمام جنبنندگان ریز و درشت روی زمین را از بین ببرد.

ج) فرهنگ و هنر:

دیدگاه غالب نسبت به جهان، انسان و دین یعنی دیدگاه غربی جدید، بیش از هر جای دیگری خود را در این حوزه نشان می‌دهد، به طوری که می‌توان گفت کنار گذاشتن دین و تأکید افراطی بر بُعد مادی انسان، روح فرهنگ و هنر عصر جدید را تشکیل داده است. کافی است نگاهی به فیلم‌های سینمایی و رمان‌ها و تصویرهای تبلیغاتی آنها بیندازیم تا دریابیم که محور اصلی بخش عمده‌ای از آنها آدم‌کشی و خشونت، مسائل جنسی و لذت‌های مادی است. اگر بُعد معنوی و الهی انسان دارای اهمیت و جایگاهی در تمدن جدید بود، حتماً وضع دیگری در تولید فیلم‌ها، رمان‌ها، و تصاویر تبلیغاتی حاکم می‌شد.

در هیچ دوره‌ای غفلت از خداوند و نیز غفلت از نیازهای معنوی و متعالی انسان به شدت امروز مشاهده نشده و توجه به نیازها و خواسته‌های مادی نیز به گستردگی امروز نبوده است. نتیجه این غفلت بزرگ آسیب‌ها و بیماری‌های خطرناکی است که امروزه بسیار عادی جلوه می‌کند.

اگر می‌بینیم امروزه کانون خانواده کارایی قبلی خود را از دست داده و خانواده در بسیاری از نقاط جهان، دیگر محیطی برای عفاف و تعالی اخلاقی محسوب نمی‌شود و اگر می‌بینیم بی‌حجابی و لباس‌های کوتاه و بدن‌نما برای زنان در بعضی نقاط جهان عادی شده است، ناشی از محور قرار گرفتن لذت‌های مادی و جنسی و استفاده ابزاری از زنان است.

هنر امروز که خود را در عرصه سینما، تئاتر، موسیقی، مجسمه‌سازی، مدهای لباس و آرایش، رمان، داستان و شعر نشان می‌دهد، بیشتر دربردارنده چه پیام‌هایی است؟ آیا این هنر انسان را متوجه خدا، معنویت، ارزش‌های بزرگ، فضایل اخلاقی، تحکیم بنیان خانواده، عفاف و پاکدامنی می‌کند یا بیشتر به وادی خشونت، شهوت‌پرستی و هوس‌رانی، مصرف‌گرایی و دنیادوستی، قدرت‌طلبی و سستی روابط خانوادگی وارد می‌سازد؟

در غرب قدیم، مانند همه جای جهان، علاوه بر خانواده هسته‌ای که مرکب از پدر، مادر و فرزندان است، خانواده گسترده که شامل اقوام و خویشان می‌شد، مورد توجه قرار داشت. اما در خلال دو نسل گذشته نه تنها خانواده گسترده متلاشی شده، خانواده هسته‌ای نیز، هم‌چون خود ذره (اتم)، به تدریج از هم گسیخته شده است. امروزه بیش از ۵۰ درصد همه ازدواج‌هایی که در مراکز شهری بزرگ آمریکا و بخش اعظم اروپا صورت می‌گیرد، به طلاق می‌انجامد و بسیاری از کودکان در خانواده‌هایی بزرگ می‌شوند که پدر یا مادر در آنها وجود ندارد.

امروزه بی‌بندوباری جنسی آن‌چنان در غرب رواج یافته است که بسیاری از مردم به این نتیجه رسیده‌اند که توان اصلاح و مبارزه با آن را ندارند. به‌ناچار در پی آن برآمده‌اند که ضوابط و معیارهای اخلاقی را تغییر دهند. به عنوان مثال، در میان غربیان جدید، دیگر هیچ‌گونه ضابطه و معیار مذهبی یا اخلاقی که منشأ الهی داشته باشد، معنا ندارد. تصویب قوانین حمایت از خانواده‌های تک‌سرپرست (که بیشتر شامل خانواده‌ای می‌شود که زن در روابط نامشروع صاحب فرزند شده) در سال ۱۹۶۰ در آمریکا، موجب شد که آمار فرزندان بدون پدر از چهار درصد در این سال به ۲۰ درصد در سال ۱۹۹۰ و به حدود ۵۰ درصد در سال ۲۰۰۵ برسد.^۱

در گذشته نه‌چندان دور و هم‌اکنون در بسیاری از شهرهای اسلامی، با این‌که حیاط‌های بزرگ و دیوارها، خانه‌ها را از هم جدا می‌کرد، اما ارتباط صمیمانه میان همسایه‌ها و افراد یک محله، واقعیتی انکارناپذیر بود. وجود آن دیوارها بیانی از حرمت و منزلت خانواده و عفاف را به دیگران منتقل می‌کرد و در عین حال، زمینه ارتباط سالم اقوام و خویشان و همسایه‌ها را فراهم می‌ساخت.

امروزه، با این‌که در بسیاری از شهرهای بزرگ، آن دیوارها و حیاط‌ها از بین رفته و بسیاری از خانواده‌ها در یک ساختمان چندین طبقه در فاصله‌ای بسیار نزدیک به هم زندگی می‌کنند، اما ارتباط صمیمی و سالم میان همسایگان به حداقل کاهش یافته است.

در زمینه هنر نیز می‌توان گفت، در گذشته، بیشتر صنعتگران، هنرمند نیز بودند و هنر بخشی از صنعت محسوب می‌شد. یعنی هنر در همان کالاهای موردنیاز زندگی تجلی می‌یافت؛ نه صرفاً برای تجمل و فخرفروشی. لذا می‌توان گفت: با این‌که موزه‌ها حافظ و

نگهدار هنر پیشینیان شده و مانع انهدام موارث بشری گردیده، اما وجود این موزه‌ها به معنای این نیز هست که هنر، دیگر جزء زندگی روزمره مردم نیست. جوامع قدیمی که آن همه اشیای هنری را که امروزه در موزه‌ها گرد آمده، تولید می‌کردند، خودشان موزه نداشتند؛ زیرا هنر از زندگی روزمره‌شان جدا نبود. هنر همان زندگی بود و زندگی همان هنر. به قول «آناندا کومارا سوامی»، از

بزرگ‌ترین صاحب‌نظران در زمینه هنر شرقی، هنرمند در جوامع سنتی، انسان خاصی در کنار سایر انسان‌ها نبود، بلکه هریک از اعضای این جوامع به نوع خاصی هنرمند بودند. جدایی هنر

۱- نشریه سیاحت غرب، مرکز پژوهش‌های اسلامی سازمان صدا و سیما، شماره ۷

از زندگی از ویژگی‌های عصر جدید است.

بخش اعظم هنر تصویری جدید غربی بر محرک‌های روانی نقاش مبتنی است، نه بر معیارهای الهی که تعالی دهنده هنرمند است. موسیقی امروز غرب نیز به همین وضع دچار شده است. امروزه، غرب با یک موسیقی بسیار عامیانه و مبتذل مواجه است که با ریتم‌هایی شدیداً افسار گسیخته و اجراهای فوق‌العاده پر سر و صدا ظهور کرده است. آهنگ‌های «راک» یا «هوی‌متال» و نظایر آن‌ها گرایز حیوانی را در آدمی برمی‌انگیزند. حداقل سخنی که می‌شود درباره این نوع موسیقی‌ها گفت این است که این موسیقی‌ها نه از تسلیم در مقابل خداوند مایه گرفته، نه به سلامت و آرامش نفس کمک می‌کند، نه مانند برخی موسیقی‌های انقلابی قرن نوزده و بیست در خدمت تلاش و مبارزه و اصلاح نظام اجتماعی است و نه اجراکنندگان و ستارگان این موسیقی‌ها اسوه‌های معنوی و عفت اخلاقی هستند. تنها فایده آن تخریب روح و روان کسانی است که به دامن آنها پناه برده‌اند! به راستی؛ چرا اسوه‌های برخی از انسان‌ها در جهان معاصر تا این اندازه تنزل یافته و مبتذل شده‌اند؟ جوان مسلمان حق دارد سؤال کند که آیا خداوند انسان را برای این آفریده بود؟

امروزه اشتیاق شدید برخی از افراد به شنیدن موسیقی‌هایی مانند راک یا هوی‌متال، و پوشیدن لباس‌هایی که زبان حال بی‌قیدی و بی‌بندوباری است، تفریح با فیلم‌های هیجان‌انگیز، کاملاً آشکار است.

واقعیت این است که تمدن جدید و جوامع غربی با سرعتی شتابان از معیارهای متعالی دور می‌شود. برای مثال، تا یکی دو نسل قبل، بنیان خانواده یک استحکام نسبی داشت و بسیاری از ارزش‌ها حفظ می‌شد. مفهوم پوچی و بی‌معنایی زندگی و هیچ‌انگاری، از دست رفتن نقش‌های سنتی زن و مرد، و بالاخره بر باد رفتن اقتدار اخلاقی و معنوی پدر و مادر در چند دهه اخیر سرعتی فزاینده یافته است. شاید در میان نسل‌های اخیر، هیچ نسلی بیش‌تر از نسل کنونی جوانان غربی برای گریز از سنت‌های اجداد خود نکوشیده است. این گریز باعث ایجاد پدیده‌ای موسوم به شکاف بین نسلی شده که تاکنون به این نحو در جهان وجود نداشته است. بر این پدیده‌ها باید این واقعیت را نیز افزود که امروزه شمار فزاینده‌ای از کودکان در غرب، در خانواده‌ها یا خانه‌هایی بزرگ می‌شوند که پدر یا مادر در آن حاضر نیست و آن یکی هم که حاضرست، چون نمی‌تواند یک تنه وظیفه پدر و مادر را توأمأ ایفا کند، غالباً از زیر بار مسئولیتی که پدرها و مادرها در خانواده‌های اصیل برای انتقال دادن ارزش‌های اخلاقی به جوانان برعهده داشته‌اند، شانه خالی

می‌کند و لذا بسیاری از جوانان ناچارند به تدریج خودشان زندگی‌شان را شکل دهند. چرا چنین اتفاقاتی در دهه‌های اخیر در غرب رخ داده و برخی جوانان به سمت چنین روش‌هایی در موسیقی، مد لباس و سر و صورت و به سمت چنین هیجان‌هایی رو آورده‌اند؟ آیا این قدمی در جهت پیشرفت در فرهنگ جامعه غربی است؟

اما متفکران دلسوز و دردمند غربی تصریح کرده‌اند که این رفتارهای هیجان‌انگیز برخاسته از پیامدهای تمدن جدید است که ناسامانی فکری، بوج‌گرایی و بی‌تکیه‌گایی را برای بسیاری از جوانان به ارمغان آورده است. این رفتارها نشان‌دهنده انواع بی‌عدالتی‌ها، نژادپرستی‌ها، تخریب محیط‌زیست، بی‌محتوایی زندگی ماشینی و بی‌معنایی آن، غفلت از خداوند و خلاصه محرومیت جامعه غربی از یک تفکر عمیق و درست نسبت به هستی، انسان و خداست. همین از دست رفتن معنای زندگی برای بسیاری از جوان‌های غربی است که آنها را به بیراهه لذت‌های آنی جسمانی از طریق روابط جنسی یا استفاده از مواد مخدر و قرص‌های روان‌گردان و یا گاهی خشونت و جنایت کشانده^۱ یا برخی دیگر را به جستجوی فلسفه‌ها و فرهنگ‌ها و حتی «ادیان جدید» واداشته است.^۲

نماد خشونت را می‌توان در فیلم‌های فراوانی مشاهده کرد که هر ساله ساخته و وارد بازار می‌شود. تاریخ انسان، در هیچ دوره‌ای خشونت را که اینک در فیلم‌ها نمایش می‌دهند، ندیده است؛ چیزی که متأسفانه امروزه عادی تلقی می‌شود.

استفاده ابزاری از زنان برای تبلیغ کالاهای سرمایه‌داران، تشویق آنان به پوشیدن لباس‌های نامناسب و تحریک‌کننده، عادی شدن روابط نامشروع میان زنان و مردان در برخی کشورها، و تجارت گسترده زنان به عنوان کالای جنسی، روی دیگر سکه رایج بی‌توجهی به معنویت است. اگر لایه ظاهری و سطحی موقعیت زن در دنیای امروز، کنار رود و باطن آن آشکار گردد، خواهیم دید که سودآوری تجارت فحشا، در حال ربودن گوی سبقت از تجارت مواد مخدر و اسلحه است، زیرا مخاطرات آن دو را ندارد. سود این تجارت، سالانه ۵۲ میلیارد دلار است.^۳ متأسفانه، گرچه این گونه فسادها، در ابتدا از کشورهای غنی آغاز گردیده، اما رنج و

۱- شهوت و خشونت، دو صفت بسیار ناپسند است که همواره پیشوایان ما، مسلمانان را از آنها برحذر داشته‌اند. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «به کسی که جانم در دست اوست سوگند که انسان دشمنی به بدی شهوت و خشونت ندارد» (مجموعه ورام، ج ۲، ص ۱۱۵) امام علی علیه السلام نیز می‌فرماید: «در میان انگیزه‌های شهوت و خشونت، عقل نابود می‌شود.» (مستدرک‌الوسایل، ج ۱۱، ص ۲۱۱).

۲- نگاهی به تمدن جدید اقتباس از کتاب «جوان مسلمان و دنیای متجدد»، تألیف دکتر سیدحسین نصر می‌باشد که سال‌های متمادی در آمریکا و اروپا زندگی کرده و با پیامدهای تمدن جدید از نزدیک آشناست.

۳- مؤسسه تحقیقاتی ریب‌ایز (به نقل از نشریه سیاحت غرب، شماره ۶)

زحمت آن دامن‌گیر کشورهای ضعیف شده است. تجارت فحشا از کشورهای ضعیف به غنی صورت می‌گیرد و با این‌که بیماری ایدز از بی‌بند و باری اخلاقی در آمریکا سر برآورده، اما امروزه میلیون‌ها نفر در آفریقا و آسیا را با مرگ مواجه کرده است.

یک نویسنده تیزبین آمریکایی دربارهٔ جامعهٔ خود می‌گوید: «فرهنگ ما یک فرهنگ مصرفی، و جامعهٔ ما جامعه‌ای علاقه‌مند به سرگرمی و تفریح شده است؛ جامعه‌ای که هر روزه وقت بیشتری را صرف تماشای تلویزیون، فیلم‌های سینمایی، ویدئویی و غیره می‌کند. سوداگران فن‌آوری مدرن، خواست‌های مردم آمریکا را با عرضهٔ فیلم‌های سینمایی، برنامه‌های تلویزیونی، رادیویی و نوارهای ویدئویی که در اغلب آنها صحنه‌های زندهٔ هیجان‌آور و خشونت هر روز بیش از پیش دیده می‌شود به بازار عرضه کردند و چنانچه قرار بر این باشد که خستگی و کسالت مردم برطرف شود باید هیجان آفرید و به ایجاد شور و هیجان بیشتر در مردم دامن زد.»

خطرناک‌تر از همه، فروپاشی بنیاد خانواده است؛ خانواده منشأ عفاف، حیا و تنظیم‌کننده و کنترل‌کنندهٔ تمایلات جنسی در محدودهٔ رابطهٔ زن و شوهری است و این ویژگی با توجه افراطی به لذت‌های مادی و جنسی سازگار نیست. به همین جهت، برخی از افراد در جوامع غربی، خانواده را فقط به‌عنوان محلی برای استراحت می‌خواهند و به دنبال هوس‌های خود در بیرون خانواده‌اند. همین امر سبب شده تا مرد و زن به زودی از هم جدا شوند و خانواده‌های تک سرپرست و کودکان بی‌سرپرست زیاد شود. در آمریکا روزانه ۱۳۰۰ کودک نامشروع به دنیا می‌آید و ۱۱۰۰ تای دیگر سقط می‌شوند.^۲

در همین جاست که جوان مسلمان ایرانی مسئولیت بزرگ و سنگینی را بردوش خود می‌یابد: مسئولیت رساندن پیام نجات‌بخش معنویت و عدالت اسلامی و ارائهٔ تفکر عمیق اندیشمندان اسلامی دربارهٔ انسان، جهان و خدا.

خسران و زیان سنگین، گریبانگیر آن جوانانی است که بدون توجه به گرداب بزرگی که این دسته از جوانان را در غرب به هم پیچیده و در حال بلعیدن است، با هیجان زیاد از آنان دنباله روی کرده و در آستانهٔ آن گرداب قرار گرفته‌اند.

اما سؤال مهم این است: ما برای نجات انسان امروز، به‌خصوص برای جوان غربی، چه باید بکنیم؟ از کجا آغاز کنیم؟ و چگونه؟

۱- در سرائیبی به سوی گومورا، پروفیسور رابرت. اچ. بورگ، ترجمهٔ الهه هاشمی حائری، ص ۳۰.

۲- نشریهٔ سیاحت غرب، مرکز پژوهش‌های اسلامی سازمان صدا و سیما، شمارهٔ ۷.

کتاب‌نامه

نام کتاب	نویسنده	مترجم	ناشر	درس	مخاطب
۱- آموزش عقاید	محمدتقی مصباح یزدی		سازمان تبلیغات اسلامی	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۲- آن که به خدا ایمان داشت و آن که به خدا ایمان نداشت	ژان گیتون - زاک لائزمن	عباس آگاهی	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	درس ۱	معلم
۳- اثبات خدا	سیدمحمدباقر صدر	محمود عابدی	انتشارات روزبه	درس ۲ و ۱	معلم
۴- اسلام و تنگناهای انسان متجدد	سیدحسین نصر	انشاء الله رحمتی	نشر سه‌رودی	مرحله سوم	معلم
۵- اسلام و مقتضیات زمان	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۶- اصول عقاید	محسن قرائتی		مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۷- افسانه نجات بخشی علم	ماری میجلی	عبدالرحیم گواهی	مؤسسه فرهنگی انتشارات نبیان	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۸- الله شناسی	سیدمحمدحسین حسینی طهرانی		انتشارات حکمت	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۹- الهی نامه	جواد محدثی		بوستان کتاب قم	مرحله اول	دانش آموز
۱۰- امام و حیات باطنی انسان	سیدمرتضی آوینی		مؤسسه روایت فتح	درس ۹	معلم/ دانش آموز
۱۱- امام خمینی و گفتمان غرب	علی خالقی افکند		انجمن معارف اسلامی ایران	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۱۲- امام صادق (ع) مغز متفکر جهان شیعه	جمعی از دانشمندان	ذبیح الله منصوری	انتشارات جاویدان	درس ۸	معلم/ دانش آموز
۱۳- انسان و سرنوشت	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	درس ۵	معلم/ دانش آموز

نام کتاب	نویسنده	مترجم	ناشر	درس	مخاطب
۱۴- انقلاب تکاملی اسلام	جلال الدین فارسی		مرکز انتشارات علمی و فرهنگی	درس ۸	معلم/ دانش آموز
۱۵- اوتوبی و عصر تجدد	رضا داوری اردکانی		نشر ساقی	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۱۶- باورهای کهن و خرافه های نوین	مارتین لینگر	کامبیز گوتن	انتشارات حکمت	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۱۷- بحران دنیای متجدد	رنه گنون	سیدضیاء الدین دهشیری	انتشارات امیرکبیر	درس سوم	معلم
۱۸- بیش و نیایش	مصطفی چمران		بنیاد شهید چمران	مرحله اول	دانش آموز
۱۹- پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران	علی اکبر ولایتی		مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۲۰- تأثیر اسلام بر اروپای قرون وسطی	مونتگمری وات	حسین عبدالمحمدی	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)	مرحله سوم	معلم
۲۱- تاریخ آموزش در اسلام	احمد شبلی	محمدحسین ساکت	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	مرحله سوم	معلم
۲۲- تاریخ تمدن	ویل دورانت	ابوالقاسم پاینده	انتشارات علمی و فرهنگی	مرحله سوم	معلم
۲۳- تاریخ تمدن اسلام	جرجی زیدان	علی جواهر کلام	انتشارات امیرکبیر	مرحله سوم	معلم
۲۴- تاریخ تمدن یا داستان زندگی انسان	محمود حکیمی		شرکت سهامی انتشار	مرحله سوم	دانش آموز
۲۵- تبیین براهین اثبات خدا	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	درس ۱ و ۲	معلم
۲۶- تمدن اسلام و عرب	گوستا ولو بون	سیدهاشم حسینی	کتاب فروشی اسلامیه	مرحله سوم	معلم

نام کتاب	نویسنده	مترجم	ناشر	درس	مخاطب
۲۷- تمدن اسلامی از زبان بیگانگان	محمدتقی صرفی		دفتر نشر برگزیده	مرحله سوم	دانش آموز
۲۸- تمدن اسلامی در قرن چهارم	آدام متز	علیرضا ذکاوتی	انتشارات امیرکبیر	مرحله سوم	معلم
۲۹- تمدن و تفکر غربی	رضا داوری اردکانی		نشر ساقی	مرحله سوم	معلم
۳۰- توبه آغوش رحمت	حسین انصاریان		دارالعرفان	درس ۵	معلم/ دانش آموز
۳۱- توبه انقلاب درونی	محمد رضا اکبری		نشر مفید	درس ۵	دانش آموز
۳۲- توبه، شرحی از دعای سی و یکم صحیفه سجاده	سیدمحمد ضیاء آبادی		مؤسسه نبأ	درس ۷	معلم/ دانش آموز
۳۳- توحید	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۳۴- توحید در قرآن	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۳۵- جامعه شناسی غربگرایی	علی محمد نقوی		انتشارات امیرکبیر	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۳۶- جوان مسلمان و دنیای متجدد	سیدحسین نصر	مرتضی اسعدی	طرح نو	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۳۷- جهان بینی توحیدی	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	درس ۲، ۱ و ۳	معلم/ دانش آموز
۳۸- چپاول دانش و طبیعت	واندا ناشیوا	حسین داوری	کتاب صبح	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۳۹- چهل حدیث	امام خمینی (ره)		مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۴۰- حکمت عبادات	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	درس ۳	معلم/ دانش آموز

نام کتاب	نویسنده	مترجم	ناشر	درس	مخاطب
۴۱- حکمت نظری و عملی در نهج البلاغه	عبدالله جوادی آملی		مرکز نشر اسراء	درس ۱ و ۲	معلم
۴۲- خدا	حسین سوزنجی		انتشارات مدرسه	مرحله اول	معلم/ دانش آموز
۴۳- خدا از دیدگاه قرآن	سیدمحمد حسین حسینی بهشتی		نشر بقعه	درس ۱، ۲ و ۳	معلم/ دانش آموز
۴۴- خدمات متقابل اسلام و ایران	مرتضی مطهری		انتشارات صدرا	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۴۵- خودباختگی و خودباوری از دیدگاه امام خمینی	امام خمینی (ره)		مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۴۶- داستان ورزش ایران	اسماعیل شفیعی سروستانی		انتشارات موعود	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۴۷- دانش مسلمین	محمدرضا حکیمی		دفتر نشر فرهنگ اسلامی	مرحله سوم	دانش آموز
۴۸- در سراسیمه به سوی گومورا	رابرت. اچ. بورگ	الهه هاشمی حائری	انتشارات حکمت	مرحله سوم	معلم
۴۹- راز عصر طلایی	ناصر نادری		کیهان	مرحله سوم	دانش آموز
۵۰- رسائل توحیدی	علامه سیدمحمد حسین طباطبایی		انتشارات الزهراء	مرحله اول	معلم
۵۱- ریا و عجب از دیدگاه امام خمینی	سید احمد فهري		مؤسسه انتشاراتی تحقیقاتی فیض کاشانی	درس ۴	معلم/ دانش آموز
۵۲- زندگی در عیش، مردن در خوشی	نیل پُستمن	سیدصادق طباطبایی	انتشارات اطلاعات	مرحله سوم	معلم
۵۳- عصر امام خمینی	میراحمدرضا حاجتی		بوستان کتاب قم	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز
۵۴- عظمت مسلمین در اسپانیا	ژوزف ماک کاپ	ابوالقاسم فیضی	چاپ تأیید	مرحله سوم	معلم/ دانش آموز

مخاطب	درس	ناشر	مترجم	نویسنده	نام کتاب
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	دفتر نشر فرهنگ اسلامی		زین العابدین قربانی	۵۵- علل پیشرفت اسلام و انحطاط مسلمین
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	گروه فرهنگی المیزان		اصغر طاهرزاده	۵۶- علل تزلزل تمدن غرب
معلم	درس ۵	پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی		محمد سعیدی مهر	۵۷- علم پیشین الهی و اختیار انسان
معلم	مرحله سوم	انتشارات خوارزمی	احمد آرام	سیدحسین نصر	۵۸- علم و تمدن در اسلام
معلم	مرحله سوم	مؤسسه فرهنگی طه	بتول نجفی	جان اف هات	۵۹- علم و دین از تعارض تا گفتگو
معلم	مرحله سوم	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی		مهدی گلشنی	۶۰- علم و دین و معرفت در آستانه قرن بیست و یکم
دانش آموز	مرحله سوم	نشر رواق		جلال آل احمد	۶۱- غریزدگی
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	نشر ساقی		سیدمرتضی آوینی	۶۲- فردایی دیگر
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	مرتضی رهبانی	زیگرید هونکه	۶۳- فرهنگ اسلام در اروپا
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	سروش		غلامعلی حداد عادل	۶۴- فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	انتشارات امیرکبیر		عبدالحسین زرین کوب	۶۵- کارنامه اسلام
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	انتشارات گلین		اصغر طاهرزاده	۶۶- گزینش تکنولوژی از دریچه بینش توحیدی
معلم/ دانش آموز	درس ۵	انتشارات صدرا		مرتضی مطهری	۶۷- گفتارهای معنوی
معلم/ دانش آموز	مرحله سوم	نشر ساقی		سیدمرتضی آوینی	۶۸- مبانی توسعه و تمدن غرب

مخاطب	درس	ناشر	مترجم	نویسنده	نام کتاب
معلم/ دانش آموز	مرحلۀ سوم	دفتر نشر فرهنگ اسلامی	احمد آرام	بارون کارادووو	۶۹ - متفکران اسلام
معلم/ دانش آموز	درس ۸	دفتر نشر فرهنگ اسلامی		حسن رحیم پور ازغدی	۷۰ - محمد پیامبری برای همیشه
معلم/ دانش آموز	مرحلۀ سوم	دفتر نشر فرهنگ اسلامی		یعقوب جعفری	۷۱ - مسلمانان در بستر تاریخ
معلم/ دانش آموز	مرحلۀ سوم	نشر شاهد		عبدالکریم هاشمی نژاد	۷۲ - مناظرۀ دکتر و پیر
معلم/ دانش آموز	مرحلۀ سوم			جمعی از خاورشناسان	۷۳ - میراث اسلام
دانش آموز	مرحلۀ سوم	انتشارات قدیانی		رضا امیرخانی	۷۴ - نشت نشاء
معلم	مرحلۀ سوم	مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم		جهانبخش ثواقب	۷۵ - نگرشی تاریخی بر رویارویی غرب با اسلام
معلم/ دانش آموز	درس ۴	مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر		محمدحسن احمدی فقیه	۷۶ - نیت : راه هدایت (شرح حدیث اخلاص از چهل حدیث امام خمینی)
معلم/ دانش آموز	مرحلۀ سوم	پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی		محمد آراسته خو	۷۷ - وامداری غرب نسبت به شرق
معلم/ دانش آموز	مرحلۀ سوم	نشر چاپخش		علی شریعتی	۷۸ - ویژگی های قرون جدید (مجموعه آثار ج ۳۱)

